

Årsrapport SEDLER OG MYNTER 2011



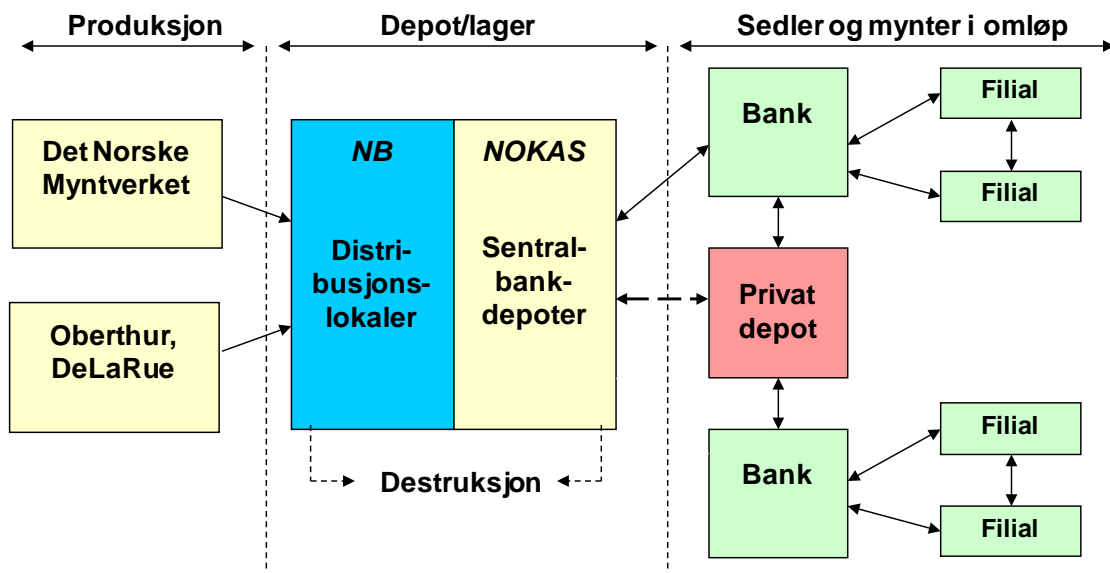
Rapporten beskriver utviklingstrekk for kontanter i omløp og Norges Banks virksomhet på kontantområdet i 2011. Det første kapittelet omhandler Norges Banks rolle i kontantforsyningen. Kapittel 2 viser utviklingen i mengden av sedler og mynter som er ute i omløp. Kapittel 3 beskriver kvaliteten på sedler i omløp. I det siste kapittelet omtales Norges Banks virksomhet på kontantområdet, slik som depotdrift og destruksjon samt øvrige aktiviteter og tiltak som har vært gjennomført det siste året.

1 Norges Banks rolle i kontantforsyningen

Målet for Norges Banks politikk på kontantområdet er å fremme et effektivt kontantsystem og samtidig bidra til effektivitet i det samlede betalingssystemet.

Som illustrert i figuren nedenfor har Norges Bank en grossistrolle i kontantforsyningen. Norges Bank forsyner bankene fra 5 sentralbankdepoter, mens bankene har ansvaret for å forsyne publikum. I praksis er dette organisert gjennom private kontantdepoter, som etter gitte vilkår mottar rentekompensasjon fra Norges Bank for beholdninger de oppbevarer. Ordningen med private depoter ble introdusert for å legge til rette for at bankene kunne ivareta sitt ansvar på en effektiv måte. Videre har Norges Bank ansvaret for å destruere slitte og utgåtte sedler og mynter. Bankene har ansvar for å sortere og pakke sedlene og myntene før de resirkuleres eller leveres til Norges Bank.

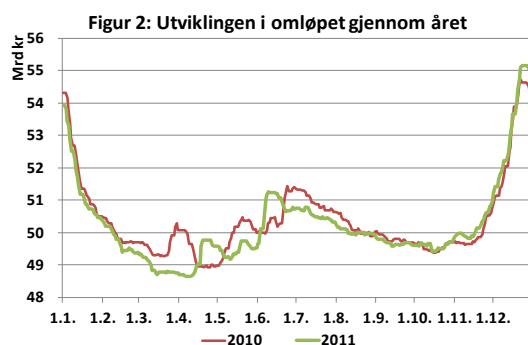
Figur 1: Kretsløpet i forsyningen av sedler og mynt



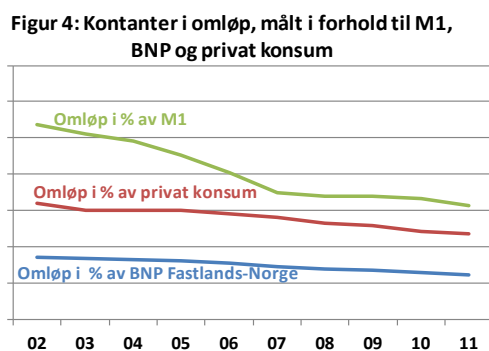
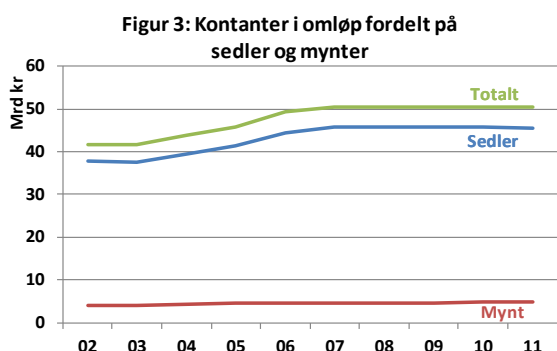
Norges Bank har utkontraktet flere oppgaver på kontantområdet, jf. figur 1. Sedler og mynter produseres av eksterne leverandører. Behandlingstjenester knyttet til sentralbankoppgavene (destruksjon mv) og drift av sentralbankdepotene utføres av NOKAS.

2 Utvikling i sedler og mynt i omløp

De siste fire årene har den samlede mengden sedler og mynt i omløp ligget omtrent på samme nivå. I 2011 var gjennomsnittet på 50,3 milliarder kroner. Også de sesongmessige svingningene gjennom året er i hovedsak de samme fra år til år. Det er en topp ved juletider hvor den samlede mengden siste år var ca. 55 milliarder kroner. Det laveste punktet er i april/mai hvor den samlede mengden siste år var noe under 49 milliarder kroner. Ellers er det typiske mønsteret mindre topper ved påsketider og om sommeren. Sommeren 2011 viste omløpet en markant vekst tidligere enn normalt. Dette hadde sammenheng med varsel om bankstreik fra 7. juni. Det ble ikke streik, men streikevarselet førte til at publikum gjorde store uttak av kontanter. Fra utgangen av mai til etter pinse (9 dager) økte mengden av kontanter i omløp med 1,7 milliarder kroner.



Selv om den nominelle verdien av kontanter i omløp er uendret, reduseres reelt sett sedler og mynter sin betydning som betalingsmiddel. Kontantenes andel av verdien av betalingsmidler disponert av publikum (M1) er redusert fra vel 10,7 prosent i 2002 til 6,3 prosent i 2011. Målt i forhold til BNP fastlands-Norge og privat konsum, viser kontanter i omløp også en nedgang over en årrekke, selv om de er tilnærmet uendret fra 2010 til 2011. Disse forholdstallene utgjør henholdsvis ca 2 og 5 prosent.



I 2011 var det en marginal reduksjon i verdien av seddelomløpet og en marginal økning for myntomløpet. Fordelt på enkeltvalører er det imidlertid større endringer. De siste årene har 1000-kroneseddelen hatt en nedgang mens 500- og 200-kronesedlene har økt. Dette antas i hovedsak å ha sammenheng med hvilke valører bankene velger å bruke i minibanker. For mynt i omløp økte alle valørene i 2011. Lavvalørene økte mest, 50-øremynten økte med 6,3 millioner kroner, eller 12,6 millioner stk. Dette gjenspeiler at denne mynten ikke sirkulerer effektivt som betalingsmynt, jf. pkt. 4.2.

Prognosemodellen for samlet mengde kontanter i sirkulasjon som har vært benyttet de siste årene, indikerer en marginal økning i kontantomløpet de to neste årene. Dette kan bli noe motvirket av konkurranse fra andre betalingsmidler som ikke fanges opp av modellen. Vår samlede vurdering er at omløpet ventelig vil ligge stabilt neste to år.

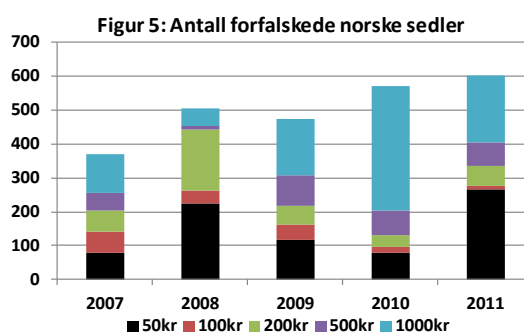
I 2011 ga Norges Bank ut to jubileums- og minnemynter i sølv for å markere idrettens betydning i Norge. Den ene ble utgitt i forbindelse med at Norges Idrettsforbund fylte 150 år, og den andre i forbindelse med Ski-VM i Oslo, for å markere skiidrettens spesielle betydning. Myntene hadde pålydende verdi 200 kroner, og maksimalt opplag for hver mynt er på 40.000 stk. I tillegg ga Norges Bank ut en 10-krone sirkulasjonsmynt med spesialpreg for å markere at det i 2011 var 200 år siden etableringen av det første universitetet i Norge.

3 Kvalitet på sedler i omløp

Norges Bank har ansvar for å opprettholde en tilfredsstillende kvalitet på sedler i omløp. Dette er viktig for at sedlene skal fungere effektivt som betalingsmiddel. Er sedlene for slitte, vil publikum ha vansker med å gjenkjenne sikkerhetselementene, og det vil være vanskelig å håndtere sedlene maskinelt.

For å bidra til tilfredsstillende kvalitet på sedler i omløp, definerer Norges Bank hva som er tilfredsstillende kvalitet, og sørger for at bankene som har ansvaret for kvalitetssortering av sedler, sorterer ut slitte sedler og leverer disse inn til Norges Bank. Videre vil endringer i tekniske spesifikasjoner av sedlene kunne gjøre de mer robuste for slitasje i omløp. Slike endringer kan ikke gjøres hyppig, og dette er derfor et langsiktig virkemiddel. Mye av sirkulasjonen skjer i varehandelen og mellom varehandel og kontanthåndteringsselskaper. For denne delen av sirkulasjonen har ikke Norges Bank, i likhet med de fleste andre sentralbanker, virkemidler til å påvirke kvaliteten.

For å kartlegge utviklingen av kvaliteten på sedler i omløp, gjennomfører Norges Bank utvalgsundersøkelser av sedler fra sirkulasjon. To ganger i året innhentes utvalg fra fem regioner som analyseres grundig. I tillegg innhentes månedlig statistikk over antall sedler kvalitetssortert hos tellesentraler på vegne av bankene. Samlet gir dette et godt grunnlag for å vurdere hvordan kvaliteten utvikles totalt sett og fordelt på regionene. Norges Banks vurderingen er at kvaliteten på sedler i sirkulasjon gjennomgående er god for alle valører. Det er små variasjoner over tid og mellom regioner.



Omfanget av falske sedler er lavt i Norge sammenlignet med andre land. I 2011 ble det registrert 601¹ falske sedler mot 571 i 2010. Dette utgjør ca 5 falske² sedler pr. millioner sedler i omløp, mens tilsvarende tall for eurolandene samlet er 42³. Informasjon fra Kripos tilsier at kvaliteten på forfalskningene i hovedsak er svært dårlig, og at de bør være lette å oppdage i sirkulasjon.

	1000 kr	500 kr	200 kr	100 kr	50 kr	Sum	Fordeling
Ikke oppgr. utgave	0	0	2	4	0	6	1 %
Oppgradert utgave	267	69	56	7	196	595	99 %
Alle utgaver	267	69	58	11	196	601	100 %
Fordeling	44 %	11 %	10 %	2 %	33 %	100 %	

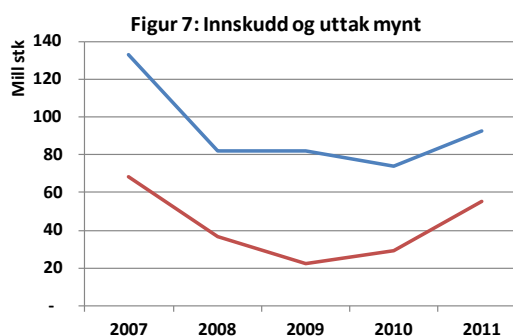
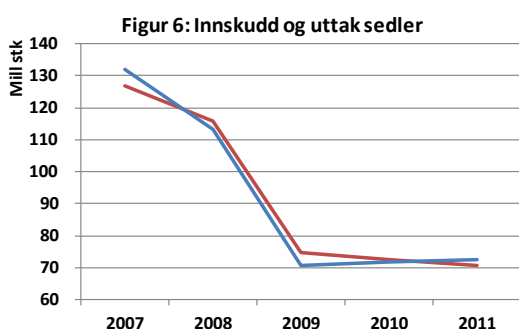
Tabell 1 Falske sedler 2011 (kilde Kripos)

Det er ikke rapportert tilfeller av falske mynter, eller forveksling med andre lands mynter, i 2011.

4 Norges Banks virksomhet

4.1 Depotdrift og destruksjon

Bankene gjør innskudd og uttak i Norges Bank når de har overskudds- eller underskuddslikviditet eller når de vil levere inn slitte sedler. Innskuddene og uttakene skal gjøres etter fastsatte vilkår, sist endret 1.5.2011. Totalt sett er det betydelig færre seddeltransaksjoner i 2011 i forhold til 2010. Likevel har totalt antall sedler som går ut og inn av sentralbankdepotet, holdt seg stabilt. Dette oppfattes som et tegn på økt effektivitet i seddelforsyningen. De typiske minibankvalørene, 200- og 500- kroneseddelen, har netto utgang i 2011, mens de andre seddelvalørene har netto inngang. For myntene har det også vært en nedgang i antall transaksjoner. Det har vært netto utgang for alle myntvalører.



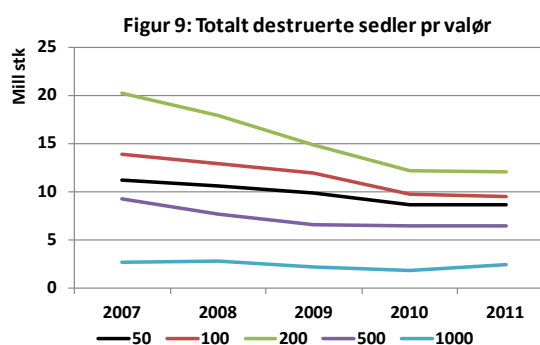
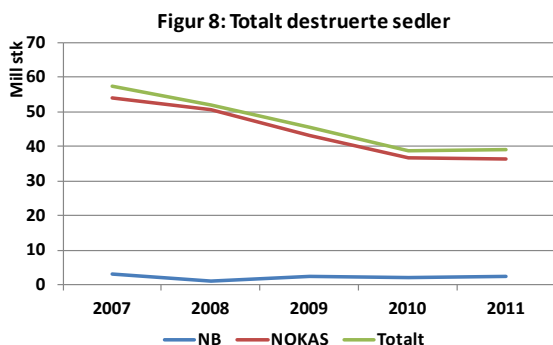
Over halvparten av alle sedler som blir levert inn, blir destruert. I 2011 ble det destruert 39 millioner sedler, tilsvarende 9,4 milliarder kroner. 94 % av all seddeldestruksjon ble utført av NOKAS avdelinger, i tilknytning til sentralbankdepotene som de driver. All destruksjon av

¹ Tallene viser kun beslag gjort i Norge. Tallene vil normalt oppjusteres etter hvert som saker fra lokale politikamre kommer inn til Kripos. Tallene er korrigert etter at Kripos sendte oppdaterte tall for 2011 i mars i 2012.

² 601 forfalskede sedler over et gjennomsnittlig seddelomløp på 123,1 millioner stk.

³ For eurolandene var det i 2011 omtrent 606 000 stk. forfalskninger og ca 14 400 millioner stk sedler i omløp. Kilde: ECB, press release 16. January 2012.

mynt skjer hos Norges Bank. I 2011 ble det destruert 7,7 millioner stk mynter, pålydende 25,2 millioner kroner.



4.2 Tilbaketrekking av 50-øremynten

Norges Bank besluttet at 50-øremynten skal opphøre å være tvungent betalingsmiddel fra og med 1. mai 2012 (jf. forskrift av 16. mars 2011). Grunnlaget for vedtaket er at denne valøren ikke lenger sirkulerer som en ordinær betalingsmynt. Den brukes i butikker for å gi igjen veksel, mens kundene i stor grad synes å legge mynten til side i stedet for å bruke disse ved senere betalinger. Dermed må Norges Bank årlig produsere et betydelig antall 50-øremynter til tross for at det i utgangspunktet er mer enn tilstrekkelig antall mynter i omløp.

Beslutningen innebærer også at nye avrundingsregler for kontante betalinger vil tre i kraft fra 1. mai 2012.

Norges Bank er pliktig til å veksle inn 50-øringen i 10 år etter 1. mai 2012.

4.3 Ny praksis for innveksling av tilbaketrukne sedler og mynter

Publikum har anledning til å sende inn eller komme til Norges Bank for å veksle inn skadde og utgåtte sedler og mynter etter gitte regler. Det er innført en strengere praksis for innveksling av tilbaketrukne sedler og mynter fra og med 1. januar 2011. I praksis betyr dette at Norges Bank kun innløser seddelvalører av utgave VI og ingen gamle myntutgaver. Eldre seddelvalører kan innløses etter søknad i helt spesielle tilfeller.

4.4 Ny forskrift om erstatning for bortkomne, brente eller skadde sedler og mynter

Norges Bank kan erstatte skadde sedler og mynter med utgangspunkt i pålydende verdi dersom Norges Bank ikke finner grunn til mistanke om at disse er falske, og det etter Norges Banks skjønn ikke er grunn til mistanke om at de har tilknytning til andre straffbare handlinger. Erstatning for ødelagte eller bortkomne sedler/mynter gis som billighetserstatninger etter nærmere regler, på bakgrunn av sannsynlighetsbevis for at kontantene faktisk har vært til stede og at de ikke vil dukke opp igjen senere.

Den 15. april 2011 trådte det i kraft ny forskrift om erstatning for bortkomne, brente eller skadde sedler og mynter. Denne nye forskriften presiserer at Norges Banks erstatningsplikt ikke gjelder sedler og mynter som er skadet forsettelig eller grovt uaktsomt, herunder som følge av avfallshåndtering hos profesjonelle aktører, jf. Norges Banks rundskriv nr. 2/28.3.2011.